

Мақтабга тайёрлов гуруҳи учун атроф -олам билан таништириш таълимий фаолияти учун дастур

Она Ватан ва атроф-олам.

Менинг қадрдон Ўзбекистоним

Боланинг мустақил Ўзбекистон ҳақидаги тасаввурларини бойитиш. Ўзбекистоннинг қадимий шаҳарлари Самарқанд, Бухоро, Хива, Тошкент ва ўзлари туғилиб ўсган шаҳарлари ҳақидаги билимларини мустаҳкамлаш.

Ўзбекистоннинг мустақиллик куни, давлатимиз рамзлари: герб, байроқ ва мадҳияси, Ўзбекистонда давлат тили – ўзбек тили эканлиги ҳақидаги билимларини такомиллаштириш. Ўзбекистон Республикаси Президент томонидан бошқарилиши, Ўзбекистоннинг пойтахти Тошкент шаҳри эканлиги ҳақидаги тушунчаларини мустаҳкамлаш.

Ўзбек халқ оғзаки ижоди намуналари асосида бола қалбида ўз миллатига муҳаббат, миллий ғурур ҳиссини тарбиялаш.

Болага “Конституция сабоқлари”, “Тежамкорлик сабоқлари” асосида тушунчалар бериш.

Менинг шахрим – менинг маҳаллам

Болада туғилиб ўсган шаҳарига (қишлоқ) муҳаббат ҳиссини уйғотиш. Болани ўзи яшаётган кўча, маҳалла, қишлоқ, туман ва шаҳар билан таништириш, уларнинг номларини тўғри айтишга ўргатиш. Боланинг эътиборини яшаш жойидаги диққатга сазовор жойлар, меъморчилик ёдгорликлари, баланд ва кўркам биноларга, кенг ва равон йўлларга қаратиб уларга нисбатан қизиқиш уйғотиш

Мен ва менинг оилам

Болада оила аъзолари (*буви, бува, ота- она, ака-ука, опа-сингил*)га нисбатан муҳаббат, ҳурмат ҳиссини тарбиялаш.

Болаларга ота-она энг қадрли инсон эканлигини тушунтириш: ота-она биз учун энг азиз, энг яқин кишилар. Улар фарзандни дунёга келтирадилар, умр бўйи фарзанд деб яшайдилар. Шундай экан, ҳар бир бола ўз ота-онасини ҳурматини жойига қўйиши, уларнинг кўнгилини оғритмаслиги керак. Улар чақирганда «Лаббай», «Хўп бўлади» дейиш, уларга салом беришни қанда қилмаслик, насиҳатларига кулоқ солиш, уларни ҳурмат билан ўриндан туриб қарши олиш, ота-онани суҳбатини бузмаслик, қилаётган ишларига кўмаклашиш, уларга тўрдан жой бериш, қўлларига сув қуйиш, сочиқ тутиш, йўл бериш, йўлларини кесиб ўтмаслик, ота-она руҳсатисиз узоқ жойларга кетмаслик, уларга ёлғон гапирмаслик лозимдир. Фарзанд ўзининг яхши одоби билан ота-онасига раҳмат келтиришини тушунтириш.

Болаларга оилада фарзандлар бир-бирлари билан иноқ-тотув, меҳрибон, ҳамкор ва ҳамдард бўлиб яшашларини тушунтириш. Ота-онани қандай ҳурмат қилсак, ака-опаларни ҳам шундай ҳурмат қилишга ўргатиш. Ака-опаларга «акажон», «опажон», «лаббай», «хўп бўлади», «буни мен қилай, сиз озгина дам олинг» каби сўзлар билан мурожаат қилиш кераклиги, бундай муомаладан ота-оналаримиз ҳам хурсанд бўлишини тушунтириш.

Катталарни хурмат қилиш, тинглай олиш, илтимосларини, топшириқларини бажариш, кўрсатмаларига қулоқ солиш, катталар билан бўладиган мулоқотдан хурсанд бўлиш, уларнинг саволларига тўғри жавоб бериш, хушмуомалалик билан “Ассалому-алайкум”, “Лаббай”, “Хўп бўлади”, “Хайр”, “Яхши бориб келинг” каби сўзларни айтишга ўргатиш.

Мен ва менинг дўстларим

Болаларга «Ўртоқлик» тушунчасига изоҳ бериш. Болалар билан ахил бўлиб ўйнаш, ўзаро ёрдам бериш ва кўмаклашиш- бу ўртоқлик эканлиги. Болалар ҳамжихат бўлиб ўйнаётган ёки меҳнат қилаётган ҳолатини расмлар орқали изоҳлаш. Болаларнинг бир-бирига меҳрибон, ахил, ғамхўр бўлишларини тушунтириш.

Болани жамоада ўзини тутишга ўргатишни давом эттириш, тенгдошлари билан самимий муносабатда бўлиш, атрофдагилар билан барқарор алоқалар ўрнатиш, дўстлар орттириш, уларга ёрдам бериш, кўполлик қилмаслик, ўз фикрини ифодалаш, агар тушунмаса савол билан мурожаат қилиш, келишиб ўйнаш, овутиш, тенгдошларининг ютуқ ва камчиликларига диққат билан қараш, мулоқот даврида уларнинг шахсий хусусиятларини хурмат қилиш, ўйинда ролларни тақсимлай олиш кўникмаларини тарбиялаш.

Меҳнат фаолиятида ўртоғига ёрдам бериш, ўртоғининг ютуқларидан қувониш, бошқаларнинг меҳнати натижаларига хурмат билан қараш каби эзгу хислатларни шакллантириш.

Буюк сиймолар. Болани тарихимиз ва Шарқнинг буюк алломалари, уларнинг ҳаёти ва ижоди билан таништириш.

Улуғ алломалар: Алишер Навоий, Ал Беруний, Абу Али ибн Сино, Мирзо Улуғбек, мусаввир Камолиддин Бехзод ҳақидаги тушунчалар бериш.

Машхур саркардалар. Боланинг улуғ саркардалар Амир Темур, Жалолиддин Мангуберди, Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳақидаги билимларини кенгайтириш.

Боланинг Ўзбекистон ҳарбий кўшинлари ва уларнинг вазифаси, 14-январь ҳарбийларнинг касб байрами эканлиги ҳақида тасаввурларини кенгайтириш. Болада Ватанга муҳаббат, уни кўз қорачиғидек сақлаш ҳиссини тарбиялашни давом эттириш.

Байрамлар. Боланинг умумхалқ байрамлари 1-сентябр – Мустақиллик куни, 1-октябр – Ўқитувчилар ва мураббийлар куни, 8-декабрь – Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси қабул қилинган кун, 1-январь – Янги йил байрами, 8-март – Халқаро хотин-қизлар байрами, 21-март – Наврўз байрами, 9-май – Хотира ва қадрлаш куни ҳақидаги тасаввурларини янада кенгайтириш ва бойитиш. Болалар билан биргаликда 1-июн – Халқаро болаларни ҳимоя қилиш кунини ва Хайр боғчам байрамларини нишонлаш.

Халқ амалий санъати.

Болани ўзбек халқ амалий санъати, миллий ҳунармандчилигидан:

заргарлик, зардўзлик, мисгарлик, ганчкорлик кабилар билан таништириш. Халқ усталари томонидан тайёрланган буюмлардаги; каштачиларнинг тиккан сўзаналари, заргарларнинг нозик дид билан ясаган тақинчоқлардаги гўзалликни, ранглар жилосини ҳис қилишга ундаш. Шу тариқа бола қалбида халқ ижодиётига, амалий санъат асарларига нисбатан қизиқиш ҳиссини таркибтоптириш.

Катталар меҳнати.

Боланинг катталар меҳнати ҳақидаги тасаввурларини ривожлантиришни давом эттириш. Ишлаб чиқариш корхоналари, қурилишлар, далаларда қилинадиган меҳнат ҳақидаги билимларини такомиллаштириш. Болани меҳнатнинг шу ҳудудда тарқалган тури билан таништириш, яқин атрофдаги ишлаб чиқариш корхоналарига (*мебель, автомобил, телевизор, тўқимачилик, чинни, новвойхона ва ҳ.к.*). олиб бориш, корхонанинг номи, у ерда кимлар ишлаши, ишлаб чиқарадиган маҳсулотлари, меҳнат қуроли ва асбоблари ҳақидаги билимларини аниқлаш ва такомиллаштириш.

Улар ишлаб чиқараётган маҳсулотларнинг халқимиз учун қанчалик аҳамиятли эканлиги ҳақида тўхталиш. Машинасоз, тикувчи, косиб, ўймакор, бўёқчи каби касблар билан таништириш. Ишнинг мақсади, натижаси ва уларнинг жамият учун аҳамияти, турли хил “ақлли” машиналарнинг кишилар меҳнатини енгиллаштириши, маҳсулотлар сифатини яхшилаш ва ишлаб чиқаришни тезлаштиришдаги роли ҳақидаги билимларини кенгайтириш.

Ўзбекистондаги ишлаб чиқариш корхоналарида рўзғорга керакли маиший техника асбоблари (*музлаткич, совутгич в.б.*), машиналар, кийимлар, матолар чиқарилиши ҳақида болага қизиқарли тарзда ҳикоялар айтиш, бу мавзуда мароқли суҳбатлар ўтказиб, унинг қалбида эришаётган муваффақиятларимиз билан фахрланиш, касбларга қизиқиш туйғусини уйғотиш.

Бозорларнинг турлари (*деҳқон бозори, кийим-кечак буюм бозори, қурилиш моллари бозори в. б.*) ҳақида тасаввурларини мустаҳкамлаш.

Касб-хунарга оид турли ўйинлар (“Чевар”, “Ўқитувчи”, “Ҳамшира”, “Бозор-бозор”, “Ҳамшира”, “Ошпаз” ва ҳақозо) ўйнаш.

Ўзбек халқи қадим-қадим замонлардан бери деҳқончилик (*пахта, бугдой, арпа, шоли, маккажўхори ва б.*) ва чорвачилик билан шуғулланиши ҳақидаги тасаввурларни шакллантириш. Чорвачиликка оид касблар (*чўпон, отбоқар, сут соғувчилар*) ҳақидаги тушунчаларини кенгайтириш.

Кишиларнинг боғ, полиз ва далалардаги меҳнатлари ҳақидаги билимларини мустаҳкамлаш. Масалан, деҳқон куз фаслидан ер ҳайдаб, келгуси йил ҳосилини экиш учун тайёрлаши, ўғитлашнинг аҳамияти, эрта баҳордан ерга уруғ экиш, уни парваришлаш, вақтида суғориш ва ҳ.к.

Болани пахтакорларнинг меҳнати билан таништириш, унинг ерга ишлов бериб, чигит экиши, ҳосилни йиғиб-териб олгунча ғўзани асраб-авайлаб ўстириши, вақтида суғориб, ишлов бериш билан бирга, бу ишларда об-ҳаво инжиқликларини енгитиши кераклиги ҳақида тушунча

бериш.

Пилла, пиллакорлар, пилланинг ипакли газлама ҳолига келгунгача бўлган меҳнати билан таништириш. Ипак қурти тут барги билан озикланиши ва пилла ўраши, ундан ипаклар ечилиб ўралиши ва ипакдан турли газламалар – атлас, адраслар тўқилиши ҳақида суҳбатлар ўтказиш.

Ўзбек пахтаси ва пилласи жаҳон бозорида ўз ўрнига эгаллиги ҳақида қисқача сўзлаб бериш, бола қалбида муваффақиятларимиздан фахрланиш, ифтихор туйғусини шакллантириш.

Ғаллакорлар ва новвойлар меҳнати, уларнинг иш қуроллари, меҳнатларининг натижалари ҳақида қисқача маълумот бериш. Ғаллакорлар касбини англатувчи сўзлар (*ғалла, ғаллакор, комбайнчи, новвой*) мазмунини расмлар орқали изоҳлаб тушунтириш. Болаларни нонни қадрлашга, увол қилмасликка одатлантириш.

Халқ хўжалигининг муҳим тармоғи ҳисобланган қурилиш ҳақида тушунча бериш. Бола эътиборини ўлкамизда бўлаётган катта ўзгаришларга, қад кўтараётган маҳобатли бинолар, замонавий уйлар, кенг йўллар, мустаҳкам кўприклар қурилиб, ишга туширилаётганига қаратиш. Қурувчиларнинг меҳнат натижалари, қурувчилик касбининг аҳамияти ҳақида суҳбатлар ўтказиш.

Бозор, дўкон, сотувчи, харидор ҳақида, сотувчи ва харидор ўртасидаги муомала маданияти ҳақида тушунча бериш. Бозор ва дўконларнинг турлари (*озик-овқат, кийим-кечак, хўжалик моллари*) ҳақида тасаввурларини мустаҳкамлаш.

Бозорларнинг турлари (*деҳқон бозори, кийим-кечак буюм бозори, қурилиш моллари бозори в. б.*) ҳақида тасаввурларини мустаҳкамлаш.

Транспорт, кўча ҳаракати қоидалари. Ҳаёт хавфсизлиги асослари

Транспорт воситаларини ҳаракат муҳитига (*ер, осмон, сув*) кўра турлари ва вазифалари ҳақида маълумот бериш. Жамоат транспорти автобусда, метрода ўзини тутиш қоидалари ҳақида маълумот бериш.

“Тез ёрдам ва ўт ўчириш ёрдами” махсус транспортларининг вазифалари ҳақида маълумот бериш.

Боланинг йўл ҳаракати қоидалари ҳақидаги тушунчаларини аниқлаш ва мустаҳкамлаш.

Болаларга ёнғин- бу катта офат эканлигини тушунтириш. Ёнғиннинг келиб чиқиш сабаблари ва олдини олиш йўллари ҳақида тушунча бериш. Ёнғин ўчирувчиларнинг хавfli меҳнатлари ҳақида қисқача маълумот бериш. Ёнғин чиққан вақтда “101” телефон рақамига телефон қилиш лозимлигини ўқитиш.

Болалар “Зилзила” фавқулотда ҳолатида ўзини тутиш, тезкор ҳаракатлар, хавфсизлик қоидалари” ҳақида тушунча бериш.

Болаларни ер қимирлаш ва унинг белгилари билан таништириш, ер қимирлаганда болалар ўзларини қандай тутишлари кераклиги ҳақида тушунча бериш. Ер қимирлаган вақтда беркиниш мумкин бўлган хавфсиз

ерлар билан таништириш.

Ўткир, санчиладиган ва кесадиган нарсаларга тегимаслик, иссик нарсалар билан жуда эҳтиёт бўлиш, ҳеч қачон қеч қандай дори-дармонларни берухсат ичиб кўрмаслик, уйдан чиқишда дазмолни, телевизорни ва бошқа электр асбобларини ўчириш, электр симларини ҳеч қачон қўл билан тортиб олмаслик, штепселдан розеткани секинлик билан олиб электр асбобини ўчириш, ҳеч қачон очиқ қолган симларга яқинлашмаслик ва уларга тегмаслик, розеткага ҳеч нимани тикиб кўрмаслик, уйда гугурт ва зажигалкадан фойдаланмаслик, шағамни ва ёнадиган нарсаларни уйда ёкмаслик ҳақида маълумот бериш.

Буюмлар. Буюмларнинг бир неча хил белгилари ва улардан фойдаланиш ҳақидаги тушунчаларини аниқлаш ва мустаҳкамлаш. Матодан қилинган буюмлар, уларнинг турлари ва фойдаланиш усуллари; темир ва ёғочдан ишланган буюмлар ва улардан тўғри фойдаланиш ҳақидаги тасаввурларини янги мавзулар билан бойитиш.

Уй-рўзғор буюмларининг (*кўрна-тўшак, кўрпача, ёстиқ, чойшаб, кийим жавони, хонтахта*) шакли, ранги, қаттиқ ва юмшоқлиги, вазифалари ҳақидаги тасаввурларини кенгайтириш. Буюмларни умумлаштириш (*ошхона идишлари – чойнак, пиёла, ликопча, чўмич, капкир, қозон, коса, пичоқ, това, челак, лаган, товоқ, тоғорача, жува*); фарқлаш (*пиёлани косадан, чойнакни човгумдан*); бир турдаги буюмларни гуруҳлаш (*чой идишлари – чойнак, пиёла, қанддон*) кўникмасини шакллантириш.

Хўжалик меҳнат қуроллари (*кетмон, белкурак, хаскаш*) тўғрисида тасаввур ҳосил қилиш.

Маиший буюмлардан – дазмол, кир ювиш машинаси, тикиш машинаси билан таништириш.

Буюмларнинг бир неча хил белгилари ва улардан фойдаланиш ҳақидаги тушунчаларини аниқлаш ва мустаҳкамлаш. Матодан қилинган буюмлар, уларнинг турлари ва фойдаланиш усуллари; темир ва ёғочдан ишланган буюмлар ва улардан тўғри фойдаланиш ҳақидаги тасаввурларини янги мавзулар билан бойитиш. Буюмларнинг ясалиши ва ишлатилиши ҳақида суҳбатлар ташкил этиш.

Кийимлар. Боланинг кийим-кечакларни умумлаштириш ва гуруҳлаштириш бўйича тушунчаларини мустаҳкамлаш. Устки кийимлар (*кўйлак, яхтак, чопон, камзил, шим, спорт кийими*), бош кийимлар (*рўмол, телпак, дўппи, қалпоқ*), оёқ кийимлари (*туфли, этик, шиппак*) ҳақидаги тасаввурларини бойитиш. Кийимларни мавсумга қараб кийиш ҳақидаги тасаввурларини кенгайтириш.

Бола ўз танасининг қисмларини ва гигиенани ўргатиш.

Болани соғлом турмуш тарзига одатлантириш. Инсон танасининг ички аъзолари (*юррак, жигар, ошқозон, ўпка*) ҳақида тушунча бериш ва уларнинг

хусусиятлари билан таништириш. Бу аъзолар тананинг қаерида жойлашганини кўрсатиш, номини айтишга ўргатиш.

Болага тананинг ташқи ва ички аъзолари бир-бирига боғлиқлиги; ташқи аъзолар тоза тутилса, гигиенага (*қўлни тозалаб ювиш, тишларни тўғри парваришлаш*) риоя этилса ички аъзолар касалланмаслиги, соғлом бўлиши ҳақида тушунтириш. Танани чиниқтиришда тоза ҳаво, жисмоний машқлар, витаминларга бой мева ва сабзавотларни, турли кўкатларни истеъмол қилиш фойдали эканлиги ҳақида маълумот бериш, мавзуга оид кўргазмалар, расмлар, ҳикоя ва шеърлардан фойдаланиш.

ДОЙМКА